

2. Волкова А.С. Екологічне виховання школярів. – К., 1985 с. 10-18
3. Дробноход М.І., Вольвач Ф.В. Екологія як навчальна дисципліна: проблеми методології та змісту (науково-освітня концепція) / Освіта управління, т.1., № 1. – 1997, с.13-38
4. Дробноход М.І., Вольвач Ф.В., Іващенко С.Г. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою. – К., 2000 – 76 с.
5. Основи еколого-натуралістичної освіти. Науково-методичний посібник. – К., 2005 – с. 28-35
6. Пустовіт Г.П. Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах і школах. – К., 1996 – с. 8-19.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ З БІОЛОГІЇ

Іщенко В.І., Іщенко Т.С. (Полтава)

З перших днів введення у школах факультативних занять вони, як і гуртки, стали найбільш масовим видом позакласних занять, направлених на задоволення інтересів учнів. Багатьма дослідниками і методистами вони по праву розглядаються як основна форма диференціації навчання в школі.

Однак сталося так, що поступово в шкільній практиці функції факультативів звузились, зокрема недостатньо реалізуються такі важливі з них, як загальний розвиток учнів, виявлення й виховання їхніх індивідуальних інтересів і здібностей. Внаслідок відсутності широкого вибору факультативів у середніх класах порушується принцип добровільності їх відвідування, й у багатьох випадках відвідування стало обов'язковим для усіх учнів класу.

До цього часу залишається проблема забезпечення безперервності і стабільності факультативного навчання біології. У деяких загальноосвітніх навчальних закладах факультативи не доводяться до кінця, перериваються у середині навчального року, а то й у першій його половині. Причин тут декілька. Не всі вчителі мають достатньо знань для проведення факультативу, не володіють методами дослідницьких робіт. Доцільно, очевидно, попередня спеціальна підготовка керівників факультативного навчання на курсах підвищення кваліфікації. Необхідно, звичайно, і відповідне матеріальне забезпечення загальноосвітнього навчального закладу.

Друга проблема стосується сучасної підготовки учнів до факультативного навчання. Треба надати школярам можливість добровільно, за вибором вивчати ті чи інші питання, наприклад у біологічних гуртках.

Зважаючи на те, що, з нашого погляду, ця форма занять не вичерпала свій потенціал і не втратила перспективу, її треба удосконалювати стосовно до умов сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Добір методів навчання на факультативних заняттях передусім зумовлюється функціями, метою та завданнями факультативного навчання. Оскільки факультативне навчання підпорядковане загальній меті і завданням шкільної освіти, то воно спрямоване на забезпечення повноцінного розвитку особистості, створення сприятливих умов для їх самовизначення, підготовки до самореалізації в суспільстві. Відтак і основні функції факультативного навчання, тобто їх роль на шляху до цієї мети, співпадають з функціями обов'язкового навчання: розвивальною, освітньою, виховною.

На факультативних заняттях, як і на обов'язкових навчальних, добір методів навчання зумовлюється також рядом інших загальнодидактичних

чинників: дидактичні та виховні цілі заняття; зміст і характер навчального матеріалу; стан підготовки учнів, їхнє навантаження; володіння вчителем методикою проведення різних за формою занять; узгодження занять у розкладі; шкільне оточення; форма заняття.

Крім того, факультативним заняттям притаманні і деякі специфічні чинники, які істотно впливають на вибір методів навчання. Це запити й побажання учнів, їхні індивідуальні особливості, а також мотиви, які спонукали учнів до факультативного навчання (на обов'язкових навчальних заняттях немає можливості враховувати достатньою мірою ці чинники).

Серед різних форм занять, розроблених у дидактиці, меті і завданням факультативних занять найбільше відповідають диспути, конференції, практичні заняття, екскурсії, дидактичні ігри. Вони сприяють активізації особистості, виявленню її індивідуальних особливостей, нахилів і здібностей, задоволенню пізнавальних інтересів.

Учні мають обов'язково брати участь у виборі форм факультативних занять та в їх безпосередній підготовці. За цієї умови вони не сприймають майбутню роботу як нав'язану вчителем. Адже її зміст і методи визначилися внаслідок співпраці усіх учасників навчально-виховного процесу. Тобто в ході обговорення передбачуваної організації заняття, методики його проведення та видів діяльності учнів досягається внутрішнє прийняття цієї діяльності, що позитивно позначається на її наступному здійсненні.

Врахування індивідуальних особливостей учнів під час добору методів факультативного навчання полягає у наданні їм можливості обирати ті методи навчання, що найповніше забезпечують розвиток школярів відповідно до їхніх навчальних можливостей.

Важливо також враховувати типологію учнів за спонукальними мотивами, керуючись якими вони обрали відповідний факультатив. За цією ознакою можна виділити такі групи школярів:

- 1) учні, у яких пізнавальні інтереси безпосередньо пов'язані з темою даного факультативу;
- 2) учні з вираженою професійною спрямованістю, якій відповідає зміст факультативу;
- 3) учні без визначеного пізнавального інтересу, які цікавляться різноманітними галузями знань та практики;
- 4) учні, які прийшли до факультативної групи, керуючись симпатією до вчителя, що проводить факультативне заняття.

Дослідження особливостей застосування методів навчання на факультативних заняттях показало, що тут домінують пізнавальна гра, дискусія, робота з книгою (підручником, довідником), спостереження, дослідницькі методи тощо.

Особливої уваги заслуговують інтерактивні методи навчання, які стимулюють внутрішню активність особистості, значущі для неї мотиви, емоції та почуття, спонукають до здійснення творчої діяльності.

Для факультативних занять з біології найкраща групова форма роботи школярів. Особливо ефективна організація гетерогенних груп, у складі яких утворюються невеликі робочі групи, які виконують різні види робіт у межах одного завдання. Так, при виявленні оптимальної роботи дріжджів одні досліджують вплив водневого показника, другі – температури, треті – концентрації цукру тощо. Одержані результати обговорюються спільно, і формулюється загальний висновок.